

propaganda politică în scopul preamării primului dictator comunist român. În egală măsură, cartea probează calitățile unui istoric competent, avizat să formuleze interpretări judicioase în raport cu o gamă variată de surse, între care se disting, alături de cea mai recentă literatură de specialitate, și o serie de fonduri arhivistice anterior insuficient explorate. În mod cert, contribuția pe care i-o datorăm lui Elis Pleșa va deveni un punct de reper de neocolit în ceea ce privește înțelegerea nu doar a cultului personalității, ci și a „vieții și timpurilor” lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Felician Velimirovici

Mara Mărginean, *Ferestre spre furnalul roșu. Urbanism și cotidian în Hunedoara și Călan (1945–1968)*, Ed. Polirom, Iași, 2015, 342 p.

Implementarea stringentă a concepțiilor socialist-comuniste și integrarea societății românești într-un spațiu proletar impunea imperativ lansarea grabnică a unui plan de industrializare urbanistică a României. În volumul recenzat, Mara Mărginean expune analitic, chiar într-o manieră minuțioasă, geneza și dezvoltarea siderurgiei hunedorene, în speță orașele Hunedoara și Călan împreună cu localitățile aparținătoare, între 1945 și 1968, având ca rezultat urbanizarea habitatelor prin prisma socialismului sovietic. Necesitatea dezvoltării unor areale administrative coagulate în jurul unor coloși industriali a reprezentat pentru puterea politică nu doar o soluționare optimă a problematicii mediului locativ, aferent forței de muncă, ci și un real instrument de control social.

Cercetând un vast și diversificat fond bibliografic, compus din fondul arhivistic al diferitelor instituții implicate și beneficiind de sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Mara Mărginean, cercetător postdoctoral al Academiei Române, dezvoltă scriptic un volum remarcabil, structurat în două părți, fiecare a câte patru capitole, ce creionează atât organizarea spațiului urban, cât și aspecte inedite din viața cotidiană în arealul siderurgic hunedorean.

Pornind de la premisa unei coincidențe dintre spațiul temporal studiat și perioada de progres economic-social al socialismului sovietic, cartea propune deconspirarea a trei afirmații retorice aferente urbanizării industriale a Hunedoarei. În primul rând, se verifică edificarea asupra relației dintre autoritățile centrale sau locale și reprezentanții profesiilor implicate în procesul de construcție urbană; în al doilea rând, se cercetează în ce măsură comunitățile urbane vor interveni în modificarea proiectului propus de stat; și, nu în

ultimul rând, se propune identificarea valorii profesionale a construcțiilor din Hunedoara postbelică.

În analiza modelelor de organizare a arealului hunedorean s-a trecut la identificarea etapelor succesive ale racordării noilor modele de arhitectură urbană de proveniență sovietică. Astfel, devine interesantă abordarea din perspectiva instituțională a relațiilor dintre politic și estetic, atât la nivel central, cât și la nivel local. Prin urmare, direcția procesului decizional în cadrul edificărilor urbane s-a situat pe axa București-Hunedoara, condiționată însă atât de realitatea locală, cât și de opțiunile profesionale ale inginerilor implicați. Datorită adoptării în întregime a modelului instituțional de tip sovietic, implementarea tuturor prerogativelor aferente realizării planului de urbanizare s-a realizat în termeni de rezistență sau sustragere asupra unui proiect fără context ideologic.

Materializarea proiectului de construcție al urbanizării industriale s-a produs ca urmare a declanșării conceptului bazat pe realismul socialist realizat expres pentru generarea unei culturi care să angreneze optimismul în rândul maselor muncitorești. Din punct de vedere arhitectural, influența sovietică se resimte prin abordarea diferită impusă inginerilor arhitecți al căror principal obiectiv era orientat spre proiectarea unor ansambluri arhitecturale bazate pe cvartale, în scopul optimizării habitatelor industrializate.

În reconfigurarea urbanistică a orașului Hunedoara dintre anii 1945–1955 sarcina esteticii a revenit proiectanților și arhitecților, însă planul, procesul și calendarul de construcție și-au regăsit consimțământul decizional în politica autorităților centrale de la București. Prin prisma cadrului organizațional, reușita acestui proiect a stat sub semnul articulării relațiilor de subordonare dintre factorii decizionali. Cu toate că persoanele desemnate în gestionarea proiectului se regăseau într-o apartenență monocromatică din punct de vedere politic, disensiunile și opiniile divergente au reușit să tergiverseze fluiditatea în fluxul proiectului. Totuși, dezvoltarea Hunedoarei a fost rodul unei strânse interdependențe dintre politicile organelor centrale de conducere și capacitatea de producție a combinatului siderurgic, ceea ce implica automat un necesar important de resurse umane.

Nucleul dur din prima parte a volumului îl constituie capitolul *Pragmatism și ideologie într-o etapă tranzitorie, 1955–1960*, în care se abordează analiza asupra filierelor de transmitere și înlăptuire a proiectului de dezvoltarea urbană în Hunedoara, ca urmare a discordanțelor generate de ambiguitatea deciziilor la nivel central și a divergențelor referitoare la aspectul estetic al urbei. Rezultatele acestor acțiuni indică, pe de o parte, abandonarea realismului socialist în detrimentul modernismului, modificând astfel și statutul profesional al arhitecților în raport cu politicul sau cu alte categorii socio-profesionale, iar pe de altă parte, evidențierea liantului dintre succesul dezvoltării urbanistice a Hunedoarei și

evoluția economică a României. În acest context se va aborda analitic impactul asupra structurii urbanistice prin prisma inconsistenței proiectelor economice, continuându-se cu o amplă incursiune în descrierea evoluției modelelor arhitecturale, raportate la influențele sovietice intercalate cu standardele de modernism occidental ale anilor 1950. Prin urmare, implicarea intensă a factorului decizional la nivel regional a determinat reevaluarea politicilor organizatorice urbane, deschizându-se noi orizonturi pentru dezvoltarea zonelor periferice ale orașului. Pornind de la premisa existenței unor asemănări între modelul arhitectural de sorginte est-europeană și cel implementat de Gheorghe Gheorghiu Dej, se creionează idee că spațiul construit a jucat rolul unei legături de comunicare dintre răsărit și apus, astfel orașele au fost construite pornind de la modelul sovietic, impregnându-se pe parcurs cu idei occidentale adaptate mediului local.

În concordanță cu standardele și cerințele economice ridicate, modelelor arhitecturale de după 1958 li se impunea modificări esențiale de sistematizare teritorială prin realizarea unor sisteme ingrate de dezvoltare regională. Urmare a diminuării costurilor aferente locuințelor și prin virtutea solicitărilor sociale ale comunității, proiectanții postbelici au implementat microraioul ca o nouă unitate spațială urbanistică. Proiectând aceste aspecte se conturează speța unor transformări sesizabile prin reamenajarea vechiului oraș și extinderea spațiilor locative în vechile habitate de tip baracamant. Ca soluții de urbanizare a Hunedoarei, regimul de la București a integrat acest areal într-un proiect național de transformare a conceptului industrial de factură sovietică într-unul de factură naționalistă și de modernizare internă. De asemenea, planul de sistematizare urbană a Hunedoarei trebuia să îndeplinească anumite cerințe cum ar fi identificarea și delimitarea raportului dintre perimetru urban și zona rurală limitrofă, precum și asigurarea controlului optim asupra forței de muncă și a mobilităților profesionale. Urgentarea imperativă a absorbției resurselor umane a determinat autoritățile centrale să demareze lucrările pentru ridicarea din temelii a unui nou spațiu urban în localitatea Călan, aflată în proximitatea Hunedoarei.

Păstrând linia tradiției siderurgice în zonă se întrezăresc germenii unui important proiect industrial, materializat prin Uzinele Victoria. Prin prisma realizărilor tehnologice se remarcă construcția primei instalații pentru producerea cocsului și semicocsului prin fluidizare sau folosirea primelor suflante pentru furnale. Cu toate că premisele indicau închegarea unui habitat de tip urban în imediata proximitate a Uzinelor Victoria, acest fapt a fost posibil doar odată cu trasarea primului plan de sistematizare din 1958 și confirmarea statutului de oraș în anul 1961.

Partea a doua a volumului cercetează sub aspect socio-profesional procesul de mobilitate a forței de muncă declanșat ca urmare a activității industriale și

siderurgice hunedorene. Conceperea planurilor de urbanizare prin crearea de noi locuințe în vecinătatea centrelor industriale a generat un exod muncitoresc convergent din punct de vedere profesional, însă divergent din punct de vedere socio-cultural. Acest fapt a condus la diferite stări conflictuale generate de expunerea propagandistică a oficialităților asupra mirajului conviețuirii civice. Prin urmare, s-a demarat procesul de evaluare analitică a comportamentului demografic prin verificarea rapoartelor aferente anumitor factori specifici cum ar fi: natalitatea, nupțialitatea și mortalitatea.

Odată cu tranziția către o urbanizare industrială, regimul de la București dorea în același timp și declanșarea procesului de modernizare în spațiul muncitoresc al orașelor. Ridicarea standardului de viață se afla într-o reală interdependență cu gradul de igienizare conferit de funcționalitatea spațiilor locative și de calitatea serviciilor edilitare. Deficiențele referitoare la sistemul de alimentare cu apă, condițiile insalubre în care forța de muncă era nevoită să coabiteze, au condus la reale nemulțumiri soldate cu petiții către autoritățile administrative. Astfel, valorile crescute ale mortalității au fost influențate atât de incidența crescută a bolilor profesionale ca urmare a poluării combinatelor siderurgice, cât și de existența bolilor datorate condițiilor precare de igiene în spațiile locative. Toate aceste aspecte au indus, indubitabil, către premisa în care populația participantă la exodul industrial nu a reușit integrarea în comunitatea existentă, însă din punct de vedere al muncitorului recent urbanizat, acest insucces nu constituie un impediment, ci mai de grabă un impuls de adaptabilitate la noua civilizație suburbană.

Succesul proiectului de industrializare siderurgică la Hunedoara, în ansamblul său, a convers inevitabil către nevoile, aspirațiile dar și obligațiile muncitorului de rând, exponent primordial al principiului de funcționare a sistemului. Comparând analitic relația dintre proiecțiile economice și productivitatea muncii, raportul dintre industrializarea și managementul proceselor de control, era necesară crearea unui peisaj în care muncitorul să fie privit atât ca și producător, dar mai ales ca și consumator al spațiului urban.

Având în vedere necesitatea studierii modului de absorbție imediate a forței de muncă, prin prisma plasării în centrul arealului urbanistic industrializat a muncitorului producător s-a analizat modalitatea de construcție a identității noilor veniți în raport cu propaganda oficialităților, stadiul integrării muncitorilor în noul habitat din punct de vedere al productivității muncii. Luând în considerare faptul că exodul spre aceste zone s-a realizat voluntar și independent de voința oficialităților, se extrage premisa că motivele deciziei de mobilitate a forțelor de muncă l-a reprezentat calitatea superioară a nivelului de trai, salarizarea superioară și locurile de muncă stabile. Prin urmare, nevoia păstrării unui contingent important de resurse umane, specializate în domeniul

siderurgiei, a determinat statul să ofere într-un final aceste avantaje, schimbând benefic structura veniturilor salariale ale familiei, fapt ce a generat un real impact asupra comportamentului și stilului de viață în interiorul comunității.

Cel mai elocvent indice în evaluarea gradului de civilizației și al nivelului de trai s-a dovedit a fi puterea de consum, caracterizată în societatea comunistă prin cumpătare și echilibru, în care fiecare va primi după nevoi și va oferi atât cât va putea, practică aflată în antiteza conceptelor occidentale, prin care se urmărea reaşezarea limitelor dintre public și privat. Principalul argument în motivarea procesului de colectivizare a agriculturii a fost soluționarea problematicii aprovizionării cu alimente și bunuri de larg consum, transformând această componentă într-o unealtă de impunere voalată a ideologiei socialiste.

Concluzionând cele expuse anterior, conchidem că Mara Mărginean a creionat în volumul său profilul genezei proiectului de industrializare și urbanizare al arealului hunedorean, în primele decenii ale regimului comunist, bazat pe experiența siderurgică existentă. Comparând analitic proiectul și punerea în aplicare a acestuia, se extrage ipoteza plasării în centrul acțiunii a factorilor ce au favorizat articularea urbanizării din punct de vedere politic, economic, estetic și social. Cercetarea asupra acestuia aspect s-a concretizat printr-o introspecție în profunzime a vieții muncitorului simplu, dezvăluindu-se informații mai puțin cunoscute despre condițiile de muncă, metodele de angajare, îndeplinirea normelor de producție, salarizarea sau puterea de cumpărare regăsite în Hunedoara urbanizată a anilor 1960. De asemenea, volumul de față oferă cititorului și o imagine caracterizată prin instantanee succesive ale civilizației impuse de regimul comunist în perioada postbelică, relevând ideea că acest demers se putea proiecta și către alte centre de emulație industrială.

Minodora Damian